

Характеристика інтенсивності фізичного виховання у структурі навчально-виховного та оздоровчо-виховного процесів

Бондар Т.С.

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

Анотації:

Представлено порівняння інтенсивності фізичного виховання у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку і загальноосвітніх навчальних закладах. Проведено опитування 183 студентів-практикантів та аналіз документації Харківського обласного управління з фізичного виховання та спорту. Встановлено, що оздоровчо-виховний процес спрямовано на формування у дітей та молоді культури здоров'я. Зазначено, що результатом педагогічної діяльності в установах та закладах освіти є фізичний, духовний і соціальний розвиток особистості дітей та молоді. Засвідчено, що процес фізичного виховання у заміських дитячих закладах оздоровлення та відпочинку майже в три рази інтенсивніший у порівнянні з загальноосвітніми навчальними закладами та пришкольними літніми таборами. Це обумовлено наявністю у дітей великої кількості вільного часу, використанням у практиці таборів нестандартних засобів та форм підвищення рухової активності дітей, особливостями структури оздоровчо-виховного процесу.

Бондар Т.С. Характеристика інтенсивності фізического воспитания в структуре учебно-воспитательного и оздоровительно-воспитательного процессов. Представлено сравнение интенсивности физического воспитания в детских заведениях оздоровления и отдыха и общеобразовательных учебных заведениях. Проведен опрос 183 студентов-практикантов и анализ документации Харьковского областного управления по физическому воспитанию и спорту. Установлено, что оздоровительно-воспитательный процесс направлен на формирование у детей и молодежи культуры здоровья. Отмечено, что результатом педагогической деятельности в учреждениях и заведениях образования является физическое, духовное и социальное развитие личности детей и молодежи. Засвидетельствовано, что процесс физического воспитания в загородных детских заведениях оздоровления и отдыха почти в три раза более интенсивный в сравнении с общеобразовательными учебными заведениями и пришкольными летними лагерями. Это обусловлено наличием у детей большого количества свободного времени, использованием в практике лагерей нестандартных средств и форм повышения двигательной активности детей, особенностями структуры оздоровительно-воспитательного процесса.

Bondar T.S. Description of intensity of physical education in a structure educational educate and health-improvement-educate processes. Comparison of intensity of physical education is presented in child's establishments of making healthy and rest and general educational establishments. Questioning of 183 students-practice and analysis of document of the Kharkov regional management is conducted on physical education and sport. It is set that health-improvement-educate process is directed on forming for children and young people of culture of health. It is marked that the result of pedagogical activity in establishments and establishments of education is physical, spiritual and social development of personality of children and young people. Witnessed, that process of physical education in out-of-town child's establishments of making healthy and rest almost in three times more intensive by comparison to general educational establishments and school summer camps. It contingently a presence for the children of plenty of spare time, by the use in practice of camps of non-standard facilities and forms of increase of motive activity of children, by the features of structure health-improvement-educate process.

Ключові слова:

оздоровлення, відпочинок, діти, підлітки, табори, виховний процес.

оздоровление, отдых, дети, подростки, лагерь, воспитательный процесс.

making healthy, rest, put, teenagers, camps, educate process.

Вступ.

Визначальною метою усіх компонентів системи освіти дітей шкільного віку є їх всебічний розвиток як особистостей, розвиток їх талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей тощо. Іншими словами, провідним завданням освіти є формування психічного, соціального, духовного та фізичного благополуччя дітей [2, 9].

Проте, сучасна дійсність засвідчує зниження рівня здоров'я дітей шкільного віку [3, 11, 12]. Так, за оцінками вчених (Є. Комаровський, С. Римша, Н. Смолко, Д. Смолко, М. Струковська, В. Тополянський та ін.), упродовж періоду навчання у школі серед дітей зростають від 20% до 80-90% показники захворюваності. Основною причиною вказаної ситуації більшість вчених визначає зниження рівня рухової активності школярів, як під час навчального процесу, так і під час дозвілля (М. Баранова, М. Булатова, С. Гаркавий, В. Платонов, Л. Стасюк та ін.).

Одним з шляхів подолання вказаної негативної тенденції є оздоровлення та відпочинок дітей під час літніх канікул [4, 6-8, 10]. Про це свідчать Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей»; Постанови КМУ «Про затвердження Типового положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку» та «Про затвердження Порядку проведення державної атестації дитячих закладів оздоровлення та відпо-

чинку і присвоєння їм відповідних категорій», Наказ МОНМС «Про затвердження Державного соціального стандарту оздоровлення та відпочинку дітей».

Аналіз спеціальної науково-методичної літератури показав, що особливості оздоровчо-виховного процесу у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку (ДЗОВ) привертають увагу багатьох науковців [1]. Так, пізнавальну діяльність школярів в умовах таборів відпочинку вивчали Ю. Бельмач, Р. Бойко, К. Ісакович, М. Липкий; екологічне виховання дітей ґрунтовно розглядалося у працях М. Громака, М. Кислова, С. Мирошкина, Г. Пустовіта; підготовку кадрів досліджували Л. Пундик, М. Толмачев; процес оздоровлення проаналізований у роботах М. Горбунова, Г. Нещерет; особливості організації відпочинку дітей розкривали у своїх працях Ю. Беляков, Д. Бенар, Н. Березина, А. Бочаров, В. Великородная, Ю. Григоренко, О. Лифшиц, С. Лобачева, С. Марфина, М. Пушина, М. Тартишна, О. Трикашна, О. Трушкина, С. Цуприк, Н. Шаульська, К. Щиголь; виховні аспекти у таборах відпочинку аналізували Є. Гончарова, О. Данилков,, Н. Данилкова, О. Жиренко, А. Котанс, Л. Леднева, Є. Савченко, І. Сперанська, Г. Суховейко, С. Тетерський, А. Филімонов, І. Фришман, С. Шмаков; формування здорового способу життя та розвиток фізичних якостей досліджували В. Грабовський, В. Кокин, Г. Шутка.

Однак, не дивлячись на велику кількість наукових публікацій та ґрунтовне висвітлення проблем виховання у ДЗОВ, інтенсивність застосування засобів

фізичної культури в даних установах у сучасній науковій літературі майже не розкрита, чим і зумовлено вибір мети дослідження.

Дослідження виконане у рамках зведеного плану науково-дослідної роботи факультету фізичного виховання Харківської гуманітарно-педагогічної академії з теми 1.3. «Проблеми фізичного виховання дітей і підлітків у дозвіллевій діяльності».

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета дослідження – порівняння інтенсивності фізичного виховання у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку та загальноосвітніх навчальних закладах.

Методика та матеріал дослідження. З метою реалізації завдань, під час дослідження було проведено опитування 183 студентів-практикантів за допомогою спеціально розробленої анкети та проведено аналіз документації Харківського обласного управління з фізичного виховання та спорту.

Результати дослідження.

За даними Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, дитячі заклади оздоровлення та відпочинку (ДЗОВ) є однією з найпотужніших виховних складових освітньої системи. Так, у літній період у країні функціонує до 17300 таких закладів (загальноосвітніх шкіл близько 20000), в яких, за даними Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, щорічно забезпечуються відпочинком 2 млн. 300 тис. школярів – близько 55 % від їх загальної кількості. При цьому у спеціальній літературі підкреслюється роль ДЗОВ у вихованні дітей. Так, за дослідженнями Н. Добрецової [5], за зміну в дитячих закладах оздоровлення і відпочинку (ДЗОВ) підлітки спілкуються з педагогом впродовж 350-440 годин. Для порівняння, впродовж навчального року об'єм спілкування учнів з класним керівником складає 350-420 годин. Отже, по інтенсивності, виховний процес в ДЗОВ прирівнюється навчальному року в загальноосвітніх навчальних закладах.

Як засвідчують результати аналізу нормативної бази України, виконання завдань, покладених державою на ДЗОВ забезпечуються трьома взаємозв'язаними напрямками оздоровчо-виховного процесу: *організація відпочинку* (комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, які забезпечують впродовж зміни організацію дозвілля дітей, відновлення фізичних і психічних функцій дитячого організму, сприяють розвитку духовності і соціальної активності дітей); *організація оздоровлення* (комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, направлених на поліпшення і зміцнення фізичного і психологічного стану здоров'я дітей, що здійснюється впродовж оздоровчої зміни); *виховання особистості* (залучення дітей до різних видів діяльності: пізнавальної, трудової, ігрової, художньо-естетичної, фізкультурно-спортивної, екологічної і т.п.; створення позитивного середовища сприяючої самоствердженню, самореалізації особи, розкриттю власних талантів, придбанню життєвого досвіду, руйнуванню негативних стереотипів) (Методичні ре-

комендації щодо організації оздоровлення дітей і проведення виховної роботи в дитячих установах оздоровлення і відпочинку (лист МОНМСУ від 01.06.2010 № 1/9-384)). Зауважуємо, що усі три складових оздоровчо-виховного процесу містять обов'язків компонент – фізкультурно-спортивну діяльність, що дозволяє визначити *оздоровчо-виховний процес як цілеспрямовану на формування у дітей та молоді культури здоров'я педагогічну діяльність в установах та закладах освіти, обов'язковим компонентом якої є «фізкультурне виховання», та результатом якого є фізичний, духовний і соціальний розвиток особистості дітей та молоді.*

Отже, виходячи з матеріалів, представлених у роботі Н. Добрецової, та дефініції оздоровчо-виховного процесу, на початку дослідження було припущено, що ефективність виховання в ДЗОВ пов'язана, зокрема з інтенсивністю процесу фізичного виховання. На підтвердження даного припущення, улітку 2012 року було проведено пілотне опитування студентів Харківської гуманітарно-педагогічної академії, які проходили обов'язкову літню практику у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку (ДЗОВ) Харківської області. Також, було проаналізовано документацію Харківського обласного управління фізичного виховання та спорту. Загалом було досліджено оздоровчо-виховну діяльність 38 заміських та 14 – пришкільних ДЗОВ, а також 883 загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ).

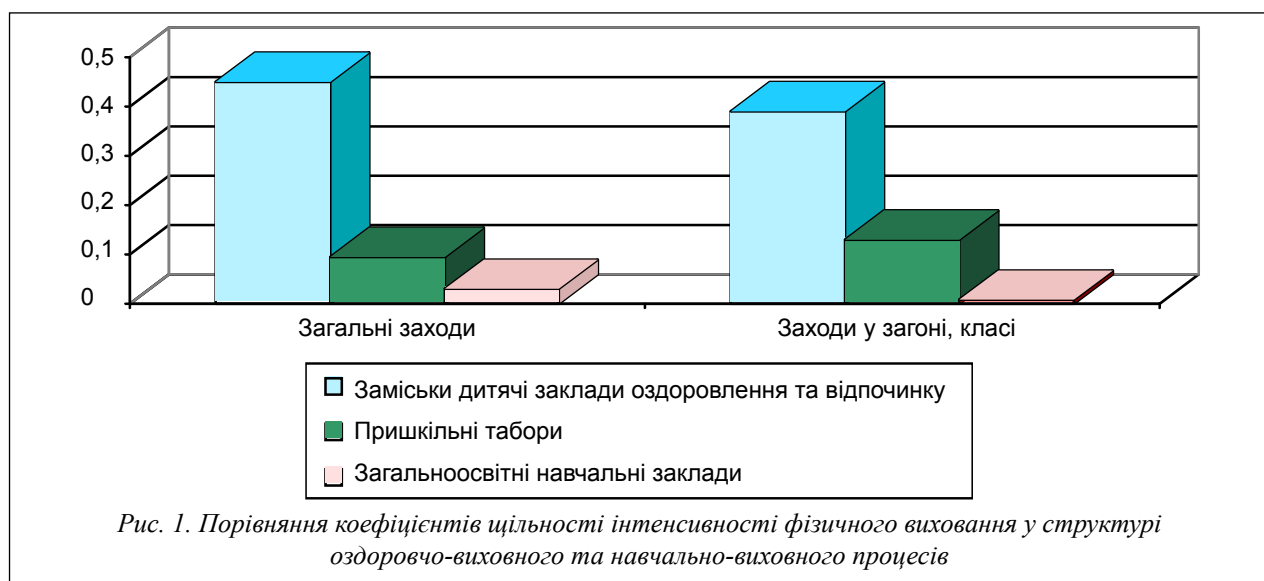
Аналіз матеріалів дослідження показав, що одним з напрямків оздоровчо-виховної роботи як у ДЗОВ, так і навчально-виховної роботи у ЗНЗ, є формування свідомого ставлення дітей та підлітків до власного здоров'я. При цьому здійснюється цей процес у формі бесід та зустрічей зі спеціалістами. Так у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку за містом впродовж літа було проведено 150 загальнотабірних заходів (у середньому – 3,95), та 143 бесіди у загонах (у середньому – 3,76). Тоді як у пришкільних таборах загальних бесід та зустрічей було 36 (у середньому – 2,57), у загонах – 30 (у середньому – 2,14)(табл. 1).

У загальноосвітніх навчальних закладах даний вид виховної роботи використовують для усієї школи 3 рази на рік, у класах – також три рази на навчальний рік. Коефіцієнт щільності (із розрахунку співвідношення кількості заходів до загальної кількості днів) становить у заміських ДЗОВ – 0,41, у пришкільних ДЗОВ – 0,13, у ЗНЗ – 0,01. Дослідженням також встановлено, що впродовж літа 2012 року у заміських дитячих закладах оздоровлення та відпочинку було проведено 325 фізкультурно-оздоровчих свят та спортивних змагань. Середній показник становить 8,56 за зміну. Тоді як у загальноосвітніх навчальних закладах за навчальний рік відбувається у середньому 7 таких заходів, а у пришкільних таборах цей показник ще менший – лише 1,71 (табл. 1).

Також у ДЗОВ значно більші показники щодо проведення фізкультурно-оздоровчих заходів безпосередньо у загонах – у середньому 7,34, тоді як у ЗНЗ області цей показник становить 2 заходи на рік, а пришкільних ДЗОВ – 2,29 заходи за зміну.

Порівняння інтенсивності фізичного виховання у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку та загальноосвітніх навчальних закладах

Назва заходу	Заміські табори n=38		Пришкільні табори n=14		Загальноосвітні навчальні заклади (за навч. рік), у середньому
	Загальна кількість	Кількість у середньому	Загальна кількість	Кількість у середньому	
Фізкультурно-оздоровчі та спортивні заходів в закладі (масово)	325	8,56	24	1,71	7
Фізкультурно-оздоровчі та спортивні заходи у загонах (класах)	279	7,34	32	2,29	2
Кадрове забезпечення	52	1,5	14	1	1,55
Бесіди щодо здорового способу життя у закладі (масово)	150	3,95	36	2,57	3
Бесіди щодо здорового способу життя у загонах (класах)	143	3,76	30	2,14	3
Самостійно організовані дітьми фізкультурно-спортивні заходи	102	2,68	112	8	2
Туристсько-краєзнавчі походи у закладах (масово)	61	1,61	36	2,57	0
Туристсько-краєзнавчі походи у загонах (класах)	69	1,82	22	1,57	1

Рис. 1. Порівняння коефіцієнтів цільності інтенсивності фізичного виховання у структурі оздоровчо-виховного та навчально-виховного процесів

Аналіз матеріалів, представлених у табл. 1 також показав, що у ДЗОВ більш активно використовуються форми рекреаційної роботи такі як туристсько-краєзнавчі походи та екскурсії. Так, у заміських закладах оздоровлення та відпочинку за зміну у середньому проводиться 1,61 екскурсій та походів (у загоні – 1,82), у пришкільних таборах – 2,57 (1,57 – у загоні), тоді як у загальноосвітніх навчальних закладах подібних загальноосвітніх заходів не проводиться взагалі, а класи виходять у походи лише один раз на навчальний рік.

Отже, у заміських ДЗОВ за зміну (18-21 день) проводиться на 22,3 % більше загальних фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів чим у ЗНЗ впродовж навчального року (266 днів), та у 5 разів більше порівняно з пришкільними таборами.

Відповідно щільність заходів становить у заміських таборах – 0,45, та не дивлячись на те, що у пришкільних таборах кількість заходів набагато менша чим у заміських таборах та ЗНЗ, їх щільність становить – 0,095, тоді як у загальноосвітніх навчальних закладах лише 0,03. Аналогічна ситуація спостерігається щодо фізкультурно-оздоровчих свят та спортивних заходів у загонах та класах. Щільність становить, відповідно, 0,39 (заміські ДЗОВ); 0,13 (пришкільні табори) та 0,008 (ЗНЗ) (рис. 1).

При цьому слід зауважити, що, і заміські ДЗОВ, і ЗНЗ знаходяться у рівних умовах щодо кадрового забезпечення фізичного виховання. Так, у ДЗОВ коефіцієнт забезпеченості керівниками фізичної культури становить 1,5, у загальноосвітніх навчальних закладах – 1,55.

Спостереження практикантів також доводять, що у ДЗОВ щоденно проводиться ранкова гімнастика, тоді як у загальноосвітніх навчальних закладах показники щодо такої форми оздоровлення дітей та підлітків не обліковуються взагалі. Також у ЗНЗ не підлягають обліку самостійно організовані учнями у класах та школі фізкультурно-спортивні заходи (змагання, ігри тощо), що не дозволяє у повній мірі судити про рівень свідомої рухової активності школярів. Тоді як кількість самостійно організованих дітьми заходів у заміських ДЗОВ становить у середньому 2,68, у пришкольних таборих – 8.

Найбільш популярними заходами у заміських ДЗОВ є рухливі ігри-конкурси – на це вказує 45,6 % практикантів, друге місце у рейтингу популярності посідають естафети та рухливі ігри (24,5 %), які є провідними для організації дозвілля дітей та підлітків у пришкольних ДЗОВ та ЗНЗ – (відповідно, 45,4 % та 40 %). Крім того, у загальноосвітніх навчальних закладах великою популярністю користуються спортивні ігри (40 %), які однаковою мірою застосовуються, як у заміських (14 %), так і пришкольних (18,2 %) таборих.

Висновки

1. У процесі дослідження визначено дефініцію оздоровчо-виховного процесу як цілеспрямованої на формування у дітей та молоді культури здоров'я педагогічної діяльності в установах та закладах освіти, обов'язковим компонентом якої є фізичне виховання, та результатом якого є фізичний, духовний і соціальний розвиток особистості дітей та молоді.
2. Результати дослідження у цілому засвідчують, що процес фізичного виховання у заміських дитячих закладах оздоровлення та відпочинку майже в три рази інтенсивніший у порівнянні з загальноосвітніми навчальними закладами та пришкольними літніми таборами. Це обумовлено, з однієї сторони, наявністю у дітей великої кількості вільного часу, використанням у практиці таборів нестандартних засобів та форм підвищення рухової активності дітей та підлітків (ігри-конкурси, креативні естафети, квести тощо), з іншої – особливостями структури оздоровчо-виховного процесу.

Подальшого дослідження потребують інтереси, ставлення, мотивація дітей і підлітків, а також структура оздоровчо-виховного процесу в різних установах освіти.

Література:

1. Бондар Т.С. Ротерс Т.Т. Актуальные проблемы физического воспитания подростков в детских учреждениях оздоровления и отдыха. *Физическое воспитание студентов*, Харьков : ХГАДИ, 2012, № 3, С. 15-18.
2. Бондар Т.С. Формування особистісної фізичної культури як базовий компонент оздоровчо-виховного процесу, Сучасні аспекти виховання студентської молоді: Міжнародна наук.-практ. конф., Харків : ХНАМГ, 2012, С.21-22.
3. Бондар Т.С., Золочевський В.В. Актуальні проблеми рухового дозвілля підлітків за місцем проживання, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Здоров'я людини у сучасному суспільстві», Сімферополь : Кримський інститут бізнесу, 2012, С. 25-27.
4. Березина Н.О., Косарева Н.І., Павлов Л.М., Тараканова А.П. Організація виховної роботи в оздоровчих закладах: Методичний посібник, Київ, 2004, 220 с.
5. Добрецова Н.В. Экологическое воспитание в пионерском лагере, Москва : Агропромиздат, 1988, 239 с.
6. Коров Ю.А., Цвек С.Ф. Физическое воспитание в спортивно-оздоровительных лагерях, Киев: Здоров'я, 1988, 136 с.
7. Настенко Н. В., Каліберда Г. А., Халецька Л. Л., Сліпак В. О. Барви сонячного літа : навч. метод. посіб. для директорів літніх таборів, вожатих, вихователів, інструкторів з фізкультури і спорту, плавання та педагогів-організаторів літнього відпочинку, Полтава : ПОІППО, 2006, 50 с.
8. Приходько А.И. Истоки становления оздоровительной работы с учащимися в период каникул в Украине (конец XIX – начало XX в.), Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, Харків: ХДАДМ, 2007, № 2, С. 113–118.
9. Сутула В.О. Бондар Т.С., Васьков Ю.В. Формування фізичної культури особистості стратегічне завдання фізкультурної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів, Слобожанський науково-спортивний вісник, Харків: ХДАФК, 2009, № 1, С. 15-21.
10. Шутка Г.І. Фізичний розвиток дітей у літніх оздоровчих таборих як актуальна соціально-педагогічна проблема, Соціалізація особистості, Київ: НПУ, 2000, С.69-76.
11. Burgeson C.R., Wechsler H., Brener N.D., Young J.C., Spain C.G. Physical education and activity: Results from the School Health Policies and Programs Study 2000. *Journal of School Health*, 2001, vol.71, pp. 279-293.
12. Rogers D., Webb J. The ethics of caring in teacher education. *Journal of Teacher Education*, 1991, vol.42, pp. 173-181.

Информация об авторе:

Бондарь Тарас Сергеевич
 tarasbondar@rambler.ru

Харьковская гуманитарно – педагогическая академия
 пер. Ш.Руставели 7, г. Харьков, 61000, Украина.

Поступила в редакцию 15.10.2012г.

References:

1. Bondar T.S. Roters T.T. *Fiziceskoe vospitanie studentov* [Physical Education of Students], 2012, vol.3, pp. 15-18.
2. Bondar T.S. Formuvannia osobistisnoyi fizichnoyi kul'turi iak bazovij komponent ozdorovcho-vikhovnogo procesu [Forming of personality physical culture as base component health-improvement-educate to the process]. *Suchasni aspekti vikhovannia students'koyi molodi* [Modern aspects of education of student young people], Kharkiv, KHNAMG, 2012, pp. 21-22.
3. Bondar T.S., Zolochevs'kij V.V. *Aktual'ni problemi rukhovogo dozvillia pidlitkiv za miscem prozhivannia* [Issues of the day of motive leisure of teenagers domiciliary], *Здоров'я людини у сучасному суспільстві* [Health of man in modern society], Simferopol, Crimean Institute of Business, 2012, pp. 25-27.
4. Berезina N.O., Kosareva N.I., Pavlov L.M., Tarakanova A.P. *Organizaciia vikhovnoyi roboti v ozdorovchikh zakladakh* [Organization of an educate work in health establishments], Kiev, 2004, 220 p.
5. Dobrecova N.V. *Ekologicheskoe vospitanie v pionerskom lagere* [Ecological education in a pioneer camp], Moscow, Agropromizdat, 1988, 239 p.
6. Korop Iu.A., Cvek S.F. *Fizicheskoe vospitanie v sportivno-ozdorovitel'nykh lageriakh* [Physical education in sporting-health-improvement camps], Kiev, Health, 1988, 136 p.
7. Nastenko N.V., Kaliberda G.A., Khalec'ka L.L., Slipak V O. *Barvi soniachnogo lita* [Paints of sun summer], Poltava, POIPPO, 2006, 50 p.
8. Prihod'ko A.I. *Pedagogika, psihologia ta mediko-biologichni problemi fizicnogo vihovanna i sportu* [Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports], 2007, vol.2, pp. 113–118.
9. Sutula V.O. Bondar T.S., Vas'kov Iu.V. *Slobozhans'kij naukovospornivnij visnik* [Slobozhansky scientific and sport bulletin], 2009, vol.1, pp. 15-21.
10. Shutka G.I. *Socializaciia osobistosti* [Socialization of personality], Kiev, NPU, 2000, pp.69-76.
11. Burgeson C.R., Wechsler H., Brener N.D., Young J.C., Spain C.G. Physical education and activity: Results from the School Health Policies and Programs Study 2000. *Journal of School Health*, 2001, vol.71, pp. 279-293.
12. Rogers D., Webb J. The ethics of caring in teacher education. *Journal of Teacher Education*, 1991, vol.42, pp. 173-181.

Information about the author:

Bondar T.S.

tarasbondar@rambler.ru

Kharkov Humanitarian Pedagogical Academy
 Sh.Rustaveli alley 7, Kharkov, 61000, Ukraine.

Came to edition 15.10.2012.